

ISSN 2181-7138

МУАЛЛИМ ХЭМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИУ

Илимий-методикалық журнал

2023

1/2-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқаргы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз хәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы гүўалық берилген.*

Нөкис

Шөлкемлестіріушілер:

*Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириу Министрлиги,
ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы*

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ

Нағмет АЙЫМБЕТОВ

Байрамбай ОТЕМУРАТОВ

Ерполат АЛЛАМБЕРГЕНОВ

Алишер АЛЛАМУРАТОВ

Дилшодхўжа АЙТБАЕВ

Тўлқин АЛЛАЁРОВ

Умида БАҲАДИРОВА

Фархад БАБАШЕВ

Гулзода БОЙМУРОДОВА

Маманазар ДЖУМАЕВ

Асқар ДЖУМАШЕВ

Гүлнара ЖУМАШЕВА

Мырзамурат ЖУМАМУРАТОВ

Умида ИБРАГИМОВА

Меруерт ПАЗЫЛОВА

Асқарбай НИЯЗОВ

Сабит НУРЖАНОВ

Уролбой МИРСАНОВ

Нуржан МАТЧАНОВ

Шукурулло МАРДОНОВ

Бахтиёр РАХИМОВ

Арзы ПАЗЫЛОВ

Барлықбай ПРЕНОВ

Қаххор ТУРСУНОВ

Нурзода ТОШЕВА

Тажибай УТЕБАЕВ

Амангелди КАМАЛОВ

Ризамат ШОДИЕВ

Зафар ЧОРШАНБИЕВ

Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ

Гулрухсор ЭРГАСHEBA

Гавхар ЭЩАНОВА

МАЗМУНЫ

ТИЛ ХЭМ ЭДЕБИЯТ

Xasanova O. Q. Xatolarni kelib chiqishiga sabab bo'luvchi omillar va ularning til o'rganish jarayoniga ta'siri	6
Холбоева Д. Ҳозирги замон тилшунослигида терминларни таърифлашда мавжуд ёндашувларнинг назарий асослари	10
Xoldarova I. V. Erg'oziyeva X. A. Savod o'rgatish jarayonida ta'limiy o'yinlar orqali tovush-harflarni o'rgatish metodikasi	14
Исматова М. Инглиз тили мутахассисларини тайёрлашда коучинг моделлари	20
Юсупова Ш. Ж., Казиева Т. Герменевтика ҳақиқий мазмунни тушуниш санъатидир	26
Хидаева Д. Актуальность использования интерактивных методов на занятиях русского языка	31

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Uteniyazov K. K., Kurbanbaeva G. K., Daukeeva G. U. Orta mekteplerde organikalıq ximiya kursın oqıtıw processın shólkemlestiriw metodikasi	37
A'zamov J. Oliy ta'lim boshqaruviga akademik va moliyaviy avtonomiyani joriy etishning mavjud imkoniyatlari va tahlili	43
Radjabov Z. N. Utamuradova N. A. Sidikova M. A. Ta'lim jarayonida kreativ fikrlashning ahamiyati	50
Raxmanova M. U. Oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarning mustaqil ish jarayonida o'quv va kognitiv kompetensiyasini shakllantirish yo'nalishlari	54
Qarshiyeva Z. Bo'lajak o'qituvchining refleksiv pozitsiyasini rivojlantirishda pedagogik shart-sharoitlar	63
Норкузиева М. Экономические факторы формирования профессиональной устойчивости будущих учителей к педагогической деятельности	69
Mamatov D. Raqamli ta'lim muhitida talabalarini kasbiy faoliyatga tayyorlashni takomillashtirish tamoyillari	78
Adilova M. Ijtimoiy tarmoqdagi tuzoqlarning yoshlar ongi va ma'naviyatiga psixologik ta'siri	88
Yunusovna U. F. Inkluziv ta'limni tashkil etishda innovatsion klassterli yondoshuv	94
Бердалиева Г. Узлуксиз касбий ривожлантириш жараёнида андрагогик ёндашувнинг назарий салоҳияти	100
Sharofutdinov I. Bo'lajak pedagoglarning akmeologik motivatsiyasini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	108
Xujamov I. Odinaeva N. Demografik omillarning mamlakat hududlaridagi ta'lim xizmatlariga bo'lgan talabga ta'siri	116
Axmedova M. E. Talabalarining kasbiy-metodik kompetentligini innovatsion rivojlantirishda dual yondashuvlar	123
Қодиров Ф. Бўлажак ўқитувчиларнинг касбий компетенцияларини эвристик топшириқлар ёрдамида ривожлантириш касбий-педагогик зарурият сифатида	130
Abdullayeva S. Oliy harbiy ta'lim muassasasi kursantlarining kreativ sifatlarini rivojlantirish	138
Qosimova N., Adhamov Sh. Komplasnı shakllantirish psixologiyasi va xulq-atvor psixoterapiyasi	143
Мамадалиев М. У. Ёшлар маънавиятини шакллантиришда фалсафий билим ва фалсафий тафаккурга бўлган муносабат	151
Allanazarova Sh. A. Bahs-munozara vaziyatlarida hamkorlikda faoliyat korsatishning ahamiyati	156
Комилова Ф. М. Инсон ҳаётида узлуксиз таълимнинг аҳамияти ва тенденциялари	160
Обиджанов У. Нишонов М. О профессиональной направленности лабораторного практикума по методике преподавания биологии в условиях университетов	165
Umnov D. G. The view of scientists from the east and west on the formation of consumer culture among the younger generation	174

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲАМ РУЎХҲЎЙЛИҚ ТИЙКАРЛАРЫ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Siddiqov I. B. Bo'lajak tarix o'qituvchilarida tarixiy-analitik tafakkurni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	179
Қодирова Н. М. Бўлажак тарих фани ўқитувчиларида касбий тайёргарликни тарихий терминлар асосида такомиллаштириш	186
Ортиқова З. Оилада болаларни миллий кадриятлар ва анъаналар асосида ўзаро муносабатларини шакллантиришнинг шарт-шароитлари	196

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Ҳайитова Ҳ. Biofizika dars mashg'ulotlarida termodinamika qonunlarini tirik organizmga tadbir etib, fizik asoslarining metodikasini o'rganish mexanizmi	202
Қодиров С. П. Оптикадан лаборатория ишларини ташкил этиш ва бажарилишининг хозирги ҳолати таҳлили	207
Собирова М. Ўқувчиларни мактаблараро олимпиадаларга тайёрлашда креативликни оширадиган масалаларнинг роли (геометрия ва физика мисолида)	215
Эргашев Ж. Ўқувчиларининг умумий компетенцияларини шакллантиришнинг ахборот - лойиҳа технологиялари модели	220
Yusupov E. X. Физика ўқитишда SMART-технологияларни қўллашга оид тарихий тажрибалар	227
Тўймуратов З. Математика, физика ва умумкасбий фанларини ўқитиш жараёнида касб-хунар мактаблари ўқувчиларини касбга тайёрлаш аспекти	233
Наркабилова Г. П. К вопросу о цифровизации образования в Республике Узбекистан	238
Собирова М. Чориева Ю. Мактабда геометрияни ўқитишда geogebra технологияси орқали ўқувчи креативлигини ривожлантириш методикаси	243

БАСЛАЎШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТӘРБИЯ

Ergasheva G. A Boshlang'ich sinflar uchun orfografiyadan dasturiy-pedagogik vositalarni yaratishning nazariy asoslari	250
Abdumajitova S. A. Steam-texnologiyasi maktabgacha ta'lim tashkilotining innovatsion faoliyati sifatida	256
Shodiyev N. Mirzoyeva N. Hamidova L. Integrativ yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasb tanlash ishiga tayyorlash	266
Kasimov F.M. Usmonova Z. I. Boshlang'ich sinf matematika ta'limida interfaol usullar orqali o'quvchilarda hisoblash malakasini shakllantirish usul va vositalari	276
Olimova N. Madrahimova M. Xalq og'zaki ijodi vositasida boshlang'ich sinflar o'quvchilarining talaffuzini rivojlantirish	283
Nigmatova M. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari va steam maqsad va natijalar	288
Suvankulov U. Maktabgacha ta'limda imkoniyati cheklangan bolalarni sog'lom bolalar bilan birga ta'lim olishning ahamiyati	296
Tolipova T. Boshlang'ich sinflarda bolalarning intellektual imkoniyatlarini rivojlantirish	301
Tursunov Q. Umarov N. Turdimuradov O. Abdusalomova M. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilariga tenglamalarni o'rganishga innovatsion yondashuv haqida	307
Olimova N. Alijonova M. Boshlang'ich ta'lim o'quvchilarning nutqini o'stirishda xalq og'zaki ijodi namunlarining o'rni va ahamiyati	314
Buvajonova M. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida leksikografik kompetentlikni shakllantirishga zamonaviy yondashuv tamoyillari va texnologiyalari	319
Rahmatova N. Tarbiyachilarning maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishdagi pedagogik tayyorligini shakllantirish	325

Mamatqulova Sh. Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishning metodik asoslari	330
Tadjibaeva G. Bo'lajak maktabgacha ta'lim tarbiyachisining bolalar fiziologiyasi va gigienasiga doir bilimlarini rivojlantirishning pedagogik mazmuni	337
Daminova Sh. Badiiy asarlarni sahnalashtirish orqali tarbiyalanuvchilarda ijtimoiy xulq madaniyatini shakllantirish	341
Oxunov I. A. Integrativ yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy ongni rivojlantirishning ba'zi jihatlarini	346
Умнова М. К. Развитие познавательного интереса младших школьников в учебной деятельности	355

ТАСВИРИЙ САЪНАТ

Axmedov M. Yog'och o'ymakorligiga oid yo'l ichidagi oddiy islami naqsh namunalarini chizish	360
Махкамова С. Подготовка будущих учителей к художественному анализу работ народного художника Гафура Абдурахманова в развитие современной живописи узбекистана в школе	366

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ХЭМ СПОРТ

Zoitova G. M. Chalqancha krol suzishda eshish harakatlarining tuzilishini korrektsiyalash uchun kontrastli mashqlardan foydalanish	376
Berdiyev Sh. Bolalar tserebral falaji asoratlariga ega o'smir tennischilar va sog'lom tennischilarga psixik-jismoniy xolatining qiyosiy tahlili	381
Касимова В. Использование комбинации гимнастики в водных видов спорта	387
Алимова Д. А. Ўзбекистон боксчи (аёллар) ининг республика ва халқаро мусобақалардаги фаолияти таҳлили	393
Boymurodov R. Voleybolchilarni psixologik tayyorgarligini oshirish yo'llari	397
Norbоеv A. Sport tadbirlarini o'tkazish asosida o'quvchilarda raqibiga nisbatan hurmat hissini shakllantirish texnologiyasi	403
Kulboyev N. S. Oliy ta'lim tizimida talabalar jismoniy madaniyatini shakllantirish	407
Эшматов Ғ. Э., Ёдгоров М. А. Миллий ўйинлар ёрдамида мактаб ўқувчиларининг jismoniy sifatlari rivojlantirish	414

INKLYUZIV TA'LIMNI TASHKIL ETISHDA INNOVATSION KLASSTERLI YONDOSHUV

Yunusovna U. F.

*Chirchiq shahar davlat pedagogika universiteti,
Maxsus pedagogika kafedrasi dotsenti, p.f.n.*

Tayanch soʻzlar: klaster, surdopedagogika, surdopsixologiya, tiflopedagogika, tiflo-psixologiya, oligofrenopedagogika, oligofrenopsixologiya, logopsixologiya.

Ключевые слова: кластер, сурдопедагогика, сурдопсихология, тифлопедагогика, тифлопсихология, олигофренопедагогика, олиго психология, логопсихология.

Key words: cluster, sign language pedagogy, sign language psychology, typhlopedagogy, typhlopsychology, oligofrenopedagogy, oligo psychology, logopsychology.

Ayni paytda yer kurrasi boʻylab sodir boʻlayotgan turli tabiiy ofatlar, kataklizmlar, ekologik balansning buzilishi, va buning oqibatida insoniyat hayoti, uning immun muhitining buzilishi ehtimolini tugʻdirmoqda. Bu esa oʻz navbatida ayollarning aksariyatida homilani sogʻlom koʻtarishi va bolaning ona qornida muvaffaqiyatli rivojlanishiga katta toʻsiq boʻlishi oqibatida bolalarning aqliy yoki jismoniy nogiron boʻlib tugʻilishiga sabab boʻlmoqda. Ayni paytda bu holat butun dunyo hamjamiyatining diqqat markazida turib, oldini olish chora tadbirlarini topish bilan bir qatorda, imkoniyati cheklangan boʻlib tugʻilgan yoki orttigan bolalarni jamiyatda, ijtimoiy hayotda oʻz oʻrnini topishi uchun zarur boʻlgan chora- tadbirlar ustida ish olib borilmoqda- bu tibbiy ehtiyoj. Buning uchun butun diqqat eʼtibor ularga ilk yoshidan maxsus yondoshuvlar orqali oʻz tengqurlari orasida sifatli taʼlim olishini taʼminlash masalasi keskin koʻtirilgan- psixologiyaga ehtiyoj. Inklyuziv taʼlimda klasterli yondashuv zaruriyati, inklyuziv taʼlimni amalga oshirishda tibbiyot, psixologiya, maxsus psixologiya,

umumiy pedagogika, taʼrixiy -ilmiy tajribalarni taʼlim jarayonining ajralmas qismi boʻlib xizmat qiladi.

Har bir soxa yoʻnalishlari va ularning bu boradagi vazifalari:

- Tibbiyot sohasining pediatriya, psixiatriya, ortopediya, ottoloringologiya, xirurgiya sohalari, bolalarni koʻrikdan oʻtkazish, tashxis qoʻyish,

nogironlik turini aniqlash, tasdiqlash, kerakli o‘rinda jarrohlik, tibbiy reabilitatsiya ishlarini olib borish ;

- Umumiy psixologiya, psixologik amaliyot, ijobiy psixologik muhit yaratish, psixologik treninglar olib boorish;
- maxsus psixologiyaning har bir yo‘nalishi (surdopsixologiya, tiflopsixologiya, logopsixologiya, oligofrenopsixologiya) shu toifa bolalarning psixologiyasini o‘ganadi, ta‘lim jarayonida yondoshuvni belgilaydi;
- umumiy pedagogika, inklyuziv sinfdagi sog‘lom o‘quvchilar umumta‘lim maktab ta‘limi metodikalari, umumpedagogik metodik talablar asosida o‘qitiladi. maxsus pedagogika va umumiy pedagogic ta‘lim uyg‘unlashgan holda qo‘llaniladi.
- ta‘rixiiy -ilmiy tajribalar Yurtimiz, millatimizning ta‘lim sohasida asrlar davomida nogiron bolalar, ularning xususiyatlari xususida qoldirgan tibbiy, pedagogik meroslarni o‘z ichiga olinishini talab etadi.

Yuqorida ta‘kidlab o‘tilgan sohalarining barchasi inklyuziv ta‘limni amalga oshirishning zarur tarkibiy qismlari hisolanadi va bu mavzuning muammo sifatida o‘rganish va va joriy etishda aynan klasterli yondoshuv talab etiladi.

Inklyuziv ta‘limda klasterli yondoshuv o‘quvchilarni o‘rganish, aqliy, sensorik, ortopedik muammolarini aniqlash ta‘limda individual yodoshuvni belgilash va amalga oshirish, jarayonda tegishli yondoshuv, korreksion mashg‘ulotlarni belgilashda klasterli kompleks yondoshuv, inklyuziv ta‘lim sifatini ta‘minlaydi.

Bunda, butun jarayon kompleks ravishda olib boriladi ba o‘zaro hamkorlik, o‘zaro kompleks monitoring olib boriladi.

Imkoniyati cheklangan deb qabul qilingan bolalar, ularning ijtimoiy ahvoli, ularning ta‘lim olish masalasi hozirgi kunda butun dunyo miqyosidagi eng dolzarb muammolardan biri bo‘lib qolmoqda. Bu muammoning tegishli ravishda ijobiy yechimining topilishi insoniyat kelajagini, farzandlarimizning farovon turmush kechirishining muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Hozirgi kunda Respublikamizda bu borada izchil ish olib borilmoqda.

Sobiq Sovet tuzimi davrida jismoniy va ruhiy rivojlanishida muammolari bo‘lgan bolalar ta‘limiga munosabat, ularni faqat maxsus sharoitlarda, faqat o‘ziga o‘xshaganlar orasidagina ta‘lim olishi mumkin degan yondoshuvning endilikda o‘zini oqlamayotganligi tan olinib, ularning umumiy tarzda soglom tengqurlari qatorida ta‘lim olishi borasida ilmiy izlanishlar olib borilmoqda.

Chunki bugungi kunda bu bolalar, ularning nuqsonlari, imkoniyatlari masalasi haqidagi turli-tuman, aksariyat hollarda esa qarama-qarshi

munosabatlar mavjud bo‘lib, bunday bolalar va ularning ta‘limiga bo‘lgan munosabatni jiddiy va qaytadan ko‘rib chiqish ehtiyoji kelib chiqmoqda. Ular uchun qulay hamda sifatli ta‘lim berishni ta‘minlash, davlatimizning siyosati darajasidagi masalalar qatoridan o‘rin olgan. Shu boyis imkoniyati cheklangan bolalar, ularning maxsus, umumiy, yakka tartibdagi ta‘limining chuqur tahlili keng pedagogik jamoa hukmiga, muhokamasiga havola qilish orqali Imkoniyati cheklangan bolalar ta‘limi bo‘yicha mavjud tajribalar, fikrlar, munosabatlar, mavjud dalillarga asoslangan maxsus psixologik, maxsus pedagogig tajribalar, ma‘lumotlarga tayangan holda tashkil etilishi muhim o‘rinda turishi ta‘kidlangan - bu maxsus psixologiya, maxsus pedagogikaning o‘rni.

Imkoniyati cheklangan bolalarni o‘rganish ularga ta‘lim berish, Ijtimoiy hayotga tayorlash bo‘yicha O‘rta Osiyo allomalari va mutafakkirlaridan: Ibn Sino, Abu Nasr Forobiy, Muhammad al-Xorazmiy, al-Beruniy, Ahmad Farg‘oniyalar ishlab chiqqan ruhiyatni o‘rganish metodlari, Mir Alisher Navoiyning insonlarning ichki kechinmalari, bola tarbiyasi haqidagi fikrlari va barcha asarlarida ta‘limga oid ta‘kidlab o‘tgan fikrlari, zamondoshlarimiz M.G.Davletshin, A.Asqarxo‘jaev, M. Vohidov, E. G‘oziev, G‘.B.Shomurov, K.Mamedovlar tomonidan umumiy va maxsus psixologiya, oila psixologiyasi, bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar materiallari o‘rganildi. Butun dunyodagi yirik psixologlardan J.Piaje, E.Segen, A.Petseld, Luriya, L.S.Выготский, Kashenko, Korsunskiy, T.A.Vlasova, S.Pevzner, V.V.Lebedinskiy, P.P.Blonskiy, L.V.Zankovlarning ilmiy qarashlarida bola shaxsining kamol topishda oilaning- ota-onaning tutgan o‘rniga alohida e‘tibor qaratilgan. Buyuk adib, pedagog A.Avloniy o‘zining ”Turkiy Guliston yohud axloq kitobi“da bolaning sog‘lig‘i va saodati uchun yaxshi tarbiya qilmoq, pok tutmoq, yosh vaqtdan maslakni tuzatmoq, yaxshi xulqlarni o‘rgatmoq, yo‘mon xulqlardan saqlangan o‘sdurmakdur” –deb e‘tibor qaratganda u barcha bolani nazarda tutgan.

Ya‘ni bola soglom yoki nogiron tug‘ilganmi avvalo u inson va bola, va uni tug‘ilgan kundan tarbiya kilmok, undagi yaxshi odatlarni rivozhlantirmoq, zararni tuzatib bormoq (tuzatish lab bormok) lozim takid lab utganlarini bezhiz. Ustozimiz o‘sha davridayok o‘zlarining ilgor qarashlari bilan ta‘limda alohida ehtieji bulgan bolalar talimi yangi mahsus pedagogikasi ham o‘z munosabatlarini bildirganlari, yani unga asos soganlarini yana bir misolda k‘rish mumikin: “Tarbiyani kimlar qilur? Qaydai kilinurmi? degan savol keladur. Bu savolga, “birinchi uy tarbiyasi. Lekin u osondir. Ikkinchi maktab va madrasa tarbiyasi. Bu ota, mudarris va hukumat harakatdir”, deb zhavob bersak, . . . “ Adibism o‘sha davr uchun qo‘yib qo‘ygan, ana shu, o‘ta kuchhisoblagan

muammo bizning mahsus ta'limning xazirgi kuni uchun ham tajribaga ega bo'lib turibmiz-bu ta'rixiy manba'a.

Birinchi: Bola tug'ilganidan uning muammosi va ehtiyojini aniqlash uchun dastlabki harakat ota-onalar va shifokorlar zimmasida va ana shu ikki tomon, avvalo ota-ona, buni kechiktirilmaligi lozim. Chunki kechiktirilgan holda bolaning tarbiyasiga zarar yetadi. Bolaning kamchiligi qanchalik erta aniqlansa, tarbiyasi bilan shug'ullanish ham shuncha erta boshlanishi mumkin.

Ikkinchi: A.Avloniy ustozimiz aytib o'tganlaridek "Tarbiyani kim qilur?" albatta birinchi o'rinda ona boshlaydi. Faqat tarbiyani kompleks ravishda, bolaning ehtiyojini inobatga olgan holda olib boradi. Sog'lom bolaga beradigan tarbiyaga nisbatan kamchiligini tuzatishga ko'proq e'tibor beriladi. Bolaning kompensatorlik imkoniyatlarini izlash talab qilinadi. Shu o'rinda A.Avloniyning yana bir fikrini keltirish o'rnlidir: qaysi onalarni aytursiz, bilimsiz . . . , . . . onalarmi. O'zlarida yo'q tarbiyani qaydan olib berurlar" degan fikrga bildirgan e'tirozlarini ta'kidlab o'tmoqchiman. Darhaqiqat, buyuk allomalarimizning ko'pi dastlabki tarbiyani ana shu, "bilimsiz" deb hisoblangan onalardan olgan, demak, farzandni dunyoga keltirgan onaning qudrati shunchalarki, bolasining himoyasi, ya'ni tarbiyasi uchun imkon topishga imkon qurbi yetadi. Bizning hozirgi onalarimizni bilimsiz deb bo'lmaydi. Maktabda o'rta ta'limni olgan har bir yigit qizimiz dastlabki tibbiy bilim, reproduktiv salomatlik asoslaridan bilimga ega. Oilada bolalariga o'zlari har tomonlama yordam berish, uni tug'ilgan kunidanoq tarbiyalab borishga tayyordurlar.

Yuqoridagilardan xulosa qilib, bolaning tarbiyasini faqat oilagagina tashlab qo'yish davlatimiz siyosatiga to'g'ri kelmaydi. Yana A.Avloniyning so'zi bilan aytganda ". . . hukumat hammaning otasidir. Uz fuqarosining bolalarini tarbiya qilmak lozim . . ." -Milliy pedagogika ta'rix manba'lari.

Respublikamizda hozirgi kunda nogironligi bo'lgan alohida ehtiyojli bolalar ta'limiga zamonaviy yondoshuv, ularning ta'limiga alohida e'tibor tobora kuchaymoqda. Buni biz davlatimiz rahbarining qator farmon va qarorlarida yaqqol ko'rib bormoqdamiz.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining:

- 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-son Farmoni;
- O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish, alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini takomillashtirish hamda

ularga ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari sifatini yaxshilash maqsadida 2020-yil 13-oktyabrdagi PQ-4860-sonli "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qarori;

- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida»gi №-638-sonli Qarori;
- 2021-yil 21-dekabr "Nogironligi bo'lgan shaxslarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning bandligiga ko'maklashish hamda ijtimoiy faolligini yanada oshirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-57-sonli qarori;
- 2021-yil 4-oktyabrdagi "Bolalarni qo'llab-quvvatlash jamoat fondi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida» PQ-5255-sonli Qarorlari qabul qilindi.

Ta'lim sohasiga kirib kelgan bu yo'nalishni joriy etish asta sekinlik bilan qonuniy asosda amalga oshirilmoqda. Bu esa respublikamizning ta'lim tizimini rivojlantirishdagi oqilona va izchil yo'l tutish hisoblanadi. O'zbekistonda ta'lim tizimiga zamon talabiga javob beradigan, jahon miqyosida eng dolzarb deb sanalib kelayotgan inklyuziv ta'lim 2021-2022 o'quv yilidan joriy etildi va yil sayin kengayib bormoqda. Inklyuziv ta'limda jamoatchilik va oilaning roli va ahamiyati borasida keng jamoatchilik orasida targ'ibot tashviqot ishlari olib borilmoqda. Alohida ta'limga ehtiyoji bo'lgan bolalarning inklyuziv ta'limida oila, ota-onalar hamkorligining ahamiyati tajribada namoyon bo'lmoqda. Ular jamiyatda siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy hayotda barcha qatori teng huquqlilik asosida samarali ishtirok etishi uchun davlatimiz tomonidan shart-sharoitlar yaratilmoqda. Endi barcha bolalar maxsus maktab, maktab-internatlarida emas ommaviy maktabda ta'lim olishi uchun keng ko'lamda ishlar tashkil qilinib, kompleks sharoitlar yaratilmoqda.

Inklyuziv ta'lim shakllanishi va rivojlanishi qator shart-sharoitlar va istirokchilarning hamkorligi, ya'ni klaster usuli orqali rivojlanadi. Klasterda berilgani kabi barcha yo'lishlar sog'lom bola tug'ilishidan boshlab, nogironligi bo'lgan bolalarni uyg'un tarzda ta'lim olishi korreksiy, reabilitatsiya yordami orqali ijtimoiylashuvi ta'minlanadi.

Respublikamizda inklyuziv ta'lim orqali barcha toifadagi bolalardagi aqliy, ruhiy autistik, jismoniy, eshitishi, ko'rishidagi muammolari bo'lgan bolalar ta'lim olishi bilan bir qatorda muammolarini korreksiya va reabilitatsiya ishlari amalga oshirilib, ijtimoiy moslashishi va jamiyatda o'z o'rnini topishiga

erishish, jamiyatimizning bugungi kuni dolzarb vazifasi hisoblanadi. Bugungi kunda inklyuziv ta'lim butun dunyo hamjamiyati tomonidan eng insonparvar va eng samarali ta'lim sifatida tan olinmoqda. Bu borada respublikamizda ta'lim tizimini jahon standartlariga tenglashtirish borasida salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda.

Adabiyotlar:

1. Qodirova F.U.Imkoniyati cheklangan bolalarni ijtimoiy hayotga tayyorlashning samarali texnologiyalari
2. Фролова, Н. Д. Принципы и подходы рационального формирования инновационно-образовательного кластера [Электронный ресурс]. -Режим доступа: [http://www.rusnauka.com/17 AY5M2012/Eсоpop-nc5/13_113048.doc.htm](http://www.rusnauka.com/17_AY5M2012/Eсоpop-nc5/13_113048.doc.htm)
3. Xodjamqulov U.N. Pedagogik ta'lim innovatsion klasterining ilmiy-nazariy asoslari // p.f.d. (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. –Chirchiq,2020. – 60 b
4. Фролова, Н. Д. Принципы и подходы рационального формирования инновационно-образовательного кластера [Электронный ресурс]. -Режим доступа: [http://www.rusnauka.com/17 AY5M2012/Eсоpop-nc5/13_113048.doc.htm](http://www.rusnauka.com/17_AY5M2012/Eсоpop-nc5/13_113048.doc.htm)
5. Fayziyeva U.YU. Imkoniyati cheklangan bolalar umumiy ta'limi-Toshkent "Sano-standart" 2010yil.
6. Fayziyeva U.YU. va boshqalar "Eshitish a'zolarida funksional buzilishlari bo'lgan bolalarning eshitish qobiliyatini rivojlantirish".-Toshkent-2016 yil.
- Чучкалова, Е. И. Образовательные кластеры: теоретические вопросы создания и функционирования / Е. И. Чучкалова, О. Г. Мосунова // Экономика и предпринимательство. - 2013. - № 9 (38). - С. 422-424.
7. Чучкалова, Е. И., Мосунова О. М. Теоретические основы создания и развития образовательных кластеров.

РЕЗЮМЕ

Inklyuziv ta'limda klasterli yondoshuv o'quvchilarni o'rganish, aqliy, sensorik, ortopedik muammolarini aniqlash ta'limda individual yondoshuvni belgilash va amalga oshirish, jarayonda tegishli yondoshuv, korreksion mashg'ulotlarni belgilashda klasterli kompleks yondoshuv, inklyuziv ta'lim sifatini ta'minlaydi. Bunda, butun jarayon kompleks ravishda olib boriladi ba o'zaro hamkorlik, o'zaro kompleks monitoring olib boriladi.

РЕЗЮМЕ

Кластерный подход в инклюзивном образовании выявление психических, сенсорных, ортопедических проблем, выявление и реализация индивидуальной памяти в образовании, соответствующий подход в процессе, кластерного комплексного подхода в коррекционно направленном обучении, обеспечивает качество инклюзивного образования. При этом весь процесс осуществляется в комплексе взаимодействия, осуществляется взаимный комплексный мониторинг.

SUMMARY

Cluster approach in Inclusive Education study of students, determination of mental, sensory, orthopedic problems determination and implementation of individual approach in education, appropriate approach in the process, cluster integrated approach in determining correctional training, ensures the quality of inclusive education. In doing so, the whole process is carried out in a complex ba mutual cooperation, mutual comprehensive monitoring is carried out.

Т. Н. Қары Ниязий атындағы Өзбекстан педагогикалық
илим-изертлеў институтының Ж. Орынбаев атындағы Қарақалпақстан филиалы

**«МУҒАЛЛИМ ХӘМ ҮЗЛИКСИЗ
БИЛИМЛЕНДИРИҮ»**

№ 1/2

Нөкис — 2023

Басып шығыўға жуўапкер:

А. Тилегенов

Баспаға таярлаған:

А. Тилегенов, Р. Утепов

Компьютерде таярлаған:

П. Реймбаев

Мэнзил: Нокис қаласы, Ерназар Алакөз көшеси №54

Тел.: 224-23-00

e-mail: uzniipnkkf@mail.ru,

mugallim-pednauk@mail.ru

www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

Журналга келген мақалаларга жуўап қайтарылмайды, журналда жэрияланган мақалалардан алынган үзиндилер «Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шэрт. Журналга 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледди. Мақалада келтирилген мағлыўматларга автор жуўапкер.

Оригинал-макеттен басыўға рухсат етилди 18.01.2023. Форматы 70x100^{1/8}

«Таймс» гарнитурасында офсет усылында басылды.

Шэртли б.т. 52,5 . Нашр. т. Нусқасы _____ Буйыртпа №